

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора
Семеног Олени Миколаївни
на дисертацію **Шульги Юлії Сергіївни**
«Виховна робота з учнівською молоддю
в релігійних організаціях Польщі та України»,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження

Актуальність теми наукового дослідження Шульги Юлії Сергіївни зумовлена об'єктивною потребою в глибокому порівняльно-педагогічному аналізі проблеми виховної роботи з учнівською молоддю, яку здійснюють релігійні організації Польщі та України, а також необхідністю виокремити і теоретично обґрунтувати ефективні освітні практики, що можуть сприяти модернізації системи освіти в Україні й оновленню організаційно-педагогічних засад позашкільної освіти.

Особливої ваги тема набуває в умовах сучасних суспільних викликів, протидії кризовим явищам у молодіжному середовищі, воєнних загроз і потреби в консолідації нації, що вимагають формування у молоді стійких морально-етичних орієнтирів, активної громадянської позиції, здатності до конструктивної соціальної взаємодії та критичного мислення. У цьому контексті релігійні організації розглядаються як стратегічно важливі інституції, виховна діяльність яких має багатовікові традиції й ефективно доповнює діяльність державних освітніх структур.

Досліджувану проблему актуалізують також виявлені Шульгою Юлією Сергіївною суперечності, зокрема між: запитом суспільства у морально відповідальних та соціально активних громадянах і недостатнім науково-педагогічним осмисленням ролі релігійних організацій у вихованні молоді; наявністю значного історичного й сучасного досвіду виховної діяльності релігійних організацій Польщі й України та відсутністю системних досліджень порівняльного аналізу й адаптації такого досвіду до реалій початку XXI ст.; необхідністю вдосконалення виховної роботи з учнівською молоддю в Україні з урахуванням позитивного польського досвіду та недостатньою розробленістю рекомендацій щодо ефективного використання цих здобутків у практиці українських освітніх і релігійних організацій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами

Актуальність дисертації підтверджується її зв'язком із проблематикою науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Теоретичні та методичні засади інноваційного розвитку освіти у національному, європейському та

глобальному контекстах» (реєстраційний номер 0121U107883). Тему дисертації затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 1 від 01.09.2025 року).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації

Аналіз дисертаційної роботи засвідчив, що дослідження є цілісним, системним і завершеним, а його результати мають вагоме теоретичне і практичне значення.

До найбільш істотних наукових результатів належать:

- обґрунтування теоретичних та організаційно-педагогічних засад виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних організаціях Польщі та України;
- окреслення концептуальних та історичних засад виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних організаціях Польщі та України;
- уточнення категоріального апарату та сутності феномену «виховна робота з учнівською молоддю в релігійних організаціях».

Значну цінність становлять розроблені авторкою рекомендації щодо використання позитивного польського досвіду в українській практиці.

Нові факти, одержані здобувачкою

Уперше у вітчизняній педагогічній науці представлено комплексне дослідження теоретичних та організаційно-педагогічних засад виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних організаціях Польщі та України на основі компаративного підходу; висвітлено сутність феномену виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних організаціях Польщі та України як предмету науково-педагогічного дослідження; окреслено концептуальні та історичні засади виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних організаціях Польщі та України; охарактеризовано нормативні та організаційні аспекти; обґрунтовано змістово-методичні засади виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних організаціях Польщі та України; визначено можливості використання позитивного польського досвіду виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних та освітніх організаціях України й розроблено відповідні рекомендації, що можуть бути імplementовані на державному, локальному та інституційному рівнях.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, опублікованих працях

На основі аналізу тексту дисертаційної роботи можемо зробити висновок щодо обґрунтованості її наукових положень і висновків. Авторка належно обґрунтувала вибір теми, сформулювала мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження. Цілком релевантними вважаємо застосовані методи наукового пошуку, а саме: загальнонаукові методи – аналіз, синтез,

порівняння, узагальнення, систематизація – для опрацювання науково-педагогічної літератури з проблем виховання учнівської молоді в релігійних організаціях Польщі та України; конкретно наукові методи – системний аналіз, що уможливив установлення взаємозв'язків між складовими виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних організаціях Польщі та України як цілісного культурно-освітнього феномену; термінологічний аналіз – сприяв виявленню сутнісних характеристик ключових понять дослідження; історико-генетичний і ретроспективний аналіз, що дозволили окреслити історичні засади виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних організаціях Польщі та України; метод екстраполяції, врахування якого допомогло визначити можливості використання позитивного польського досвіду виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних та освітніх організаціях України; емпіричні – бесіди та Е-листування з фахівцями в досліджуваній сфері.

Відзначимо ретельно опрацьовану джерельну базу дослідження, зокрема офіційні документи державних та місцевих органів влади Польщі та України; інформаційно-аналітичні матеріали, представлені на сайтах релігійних організацій Польщі та України; наукові розвідки (дисертації, монографії, наукові статті) українських та іноземних науковців щодо широкого кола аспектів досліджуваної проблеми; міжнародні та національні глосарії термінів, що характеризують сутність виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних організаціях Польщі та України як культурно-освітнього феномену.

Вагомою є апробація основних положень і результатів дослідження на міжнародних науково-практичних конференціях та семінарах упродовж 2017-2024 рр., що відбувалися як в Україні (Суми, Івано-Франківськ, Харків, (Запоріжжя, Переяслав-Хмельницький, Полтава), так і за кордоном (Будапешт).

Аналіз наукових робіт здобувачки, що наведені у списку опублікованих праць, підтверджує, що публікації повною мірою відображають основні положення та висновки дослідження.

Значення для науки і практики отриманих результатів

Дисертаційна робота містить раніше незахищені положення, а обґрунтовані результати розв'язують актуальну проблему.

У дослідженні отримано нові науково обґрунтовані результати в галузі педагогічної освіти, що в сукупності пропонують розв'язання актуальної проблеми комплексного аналізу теоретичних та організаційно-педагогічних засад виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних організаціях Польщі та України.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання одержаних результатів, представлених положень, висновків і рекомендації у процесі формування державної освітньої політики, в подальших наукових

пошуках у відповідних галузях, в освітньому процесі, під час викладання лекцій та практичних занять для здобувачів освіти першого, другого та третього рівнів вищої освіти педагогічних закладів вищої освіти; в розробленні науково-методичного забезпечення виховної роботи з учнівською молоддю.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

На позитивну оцінку заслуговує ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків; достовірність та новизна підтверджуються змістом і результатами дослідження. Робота охоплює розлогі та ґрунтовні анотації українською й англійською мовами, вступ, 3 розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел, додатки.

У вступі чітко окреслено науковий апарат дослідження, мета і завдання узгоджені зі структурою та змістом розділів і висновками роботи.

У розділі I висвітлено сутність феномену виховної діяльності релігійних організацій, окреслено концептуальні та історичні засади виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних організаціях Польщі та України. Виховна діяльність релігійних організацій розглядається як комплексне, багатовимірне явище, що взаємопов'язане з духовним, культурним і соціальним розвитком суспільства. Історико-генетичний та ретроспективний аналіз розвитку виховної діяльності релігійних організацій у Польщі та Україні засвідчив, що її глибоке коріння й тісний зв'язок із національною, культурною та духовною історією обох народів.

У розділі 2 охарактеризовано нормативні, організаційні та змістовометодичні засади виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних організаціях Польщі та України. Держави, попри певні відмінності в історико-культурних та політичних умовах розвитку, демонструють прагнення до гармонійного поєднання принципів свободи совісті, світськості освіти та визнання важливої ролі духовно-морального виховання у формуванні особистості. Особливу увагу в обох країнах приділено функціонуванню духовних закладів освіти. Спільними рисами освітнього законодавства Польщі та України є визнання важливості духовно-морального виховання як чинника формування особистості, гарантування свободи совісті та невтручання держави у внутрішні справи церкви.

У розділі 3 визначено можливості використання позитивного польського досвіду виховної роботи з учнівською молоддю в релігійних та освітніх організаціях України на державному рівні (вдосконалення нормативно-правового поля, створення цільових програм підтримки духовно-морального виховання, посилення інформаційно-просвітницького напрямку); на локальному рівні (розроблення регіональних нормативних актів, адаптованих навчально-виховних програм); на інституційному рівні (розроблення статутів, які визначають напрями виховної роботи, підвищення прозорості діяльності релігійних інституцій, оновлення їхніх інформаційних ресурсів та ін.).

Загальні висновки переконливі, скоординовані із завданнями та відповідають меті.

Список використаних джерел та покликання в основному тексті загалом здійснено з дотриманням нормативних вимог.

Означене засвідчує той факт, що мета кваліфікаційної праці досягнута. Додатки суттєво доповнюють основний зміст дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

1. Вважаємо, що робота виграла б, якби авторка окреслила, яким чином заклади позашкільної освіти можуть доповнювати або посилювати виховний вплив релігійних організацій, зокрема щодо формування цінностей, громадянської активності та духовного розвитку учнівської молоді.

2. На нашу думку, доцільно було б показати, які форми виховної роботи або волонтерські ініціативи реалізуються за сприяння релігійних організацій у позашкільній сфері, особливо у Польщі, де подібні практики мають усталений інституційний характер.

3. В окремих підрозділах простежується певна надмірна описовість матеріалу; більш чіткий та лаконічний виклад дослідницького матеріалу більшою мірою сприяє підсиленню аналітичності проведеного дослідження.

Повнота викладення матеріалу дисертації в наукових публікаціях

За результатами дослідження опубліковано 16 наукових праць, 15 із яких – одноосібні. Серед публікацій - 1 розділ закордонної колективної монографії, 4 статті в наукових фахових виданнях України, 1 стаття в закордонному виданні, 10 праць апробаційного характеру. В опублікованих працях, як свідчить аналіз змісту, загалом відображені основні ідеї кожного з розділів дисертації. Кількість праць, їх якість відповідає чинним вимогам щодо дисертаційних робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. Особистий внесок здобувачки у праці, написаній у співавторстві, чітко визначений.

Висновок про відповідність кваліфікаційної наукової праці чинним вимогам

Дисертація Шульги Юлії Сергіївни «Виховна робота з учнівською молоддю в релігійних організаціях Польщі та України» на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне і практичне значення.

У кваліфікаційній праці представлено теоретичне обґрунтування та запропоноване нове розв'язання проблеми виховної роботи з учнівською

молоддю в релігійних організаціях Польщі та України. Обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, визначено сутнісний зміст основних понять дослідження. Результати дисертаційної роботи засвідчили успішність вирішення поставлених завдань, основні положення дисертації мають наукову новизну і пройшли достатню апробацію. Зміст кваліфікаційної праці відповідає спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Шульги Юлії Сергіївни «Виховна робота з учнівською молоддю в релігійних організаціях Польщі та України» відповідає чинним вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Шульга Юлія Сергіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

Олена СЕМЕНОГ

